

Center for
børnesprog

Tosprogede og tosprogethed

FUA, okt/nov 2010

Anders Højen
Center for Børnesprog
Syddansk Universitet

1

Oversigt

- Definition af tosproget
- Hvor gode kan tosprogede blive til hvert sprog?
- Hvad har betydning for tosprogedes sproglige udvikling?
- Hvorfor teste tosprogede?
- Hvordan teste tosprogede?

Hvad er en tosproget?

- En person med to sprog
  - Desværre ikke så enkelt
- Lovmæssig definition:
Har et andet modersmål end dansk, og lærer først dansk ved kontakt til omgivende samfund
(tidligere folkeskolelov, § 4a,2, nuværende dagtilbudslov, § 11,3)

3

Hvad er en tosproget?

- Omtrentlig forståelse af *tosproget* i dagens DK:
  - Oprindelse i Mellemøsten, Afrika, Asien, Sydamerika
  - Mørkere hud
  - Taler evt. flere sprog

4

Minoritetssproglig

- *Minoritetssproglige* har et andet modersmål end majoriteten:
  - 1. og 2. generationsindvandrere (måske tosprogede, måske ikke)
  - Tysk minoritet i Sønderjylland
  - Dansk minoritet i Nordslesvig

5

Hvad er en tosproget?

- Men hverken *minoritetssproglig* eller *tosproget* dner som betegnelse for grupper der er defineret
  - Etnisk
  - Kulturelt
  - Socioøkonomisk
- Og dog, kunne vi ikke bare kalde folk med to sprog noget andet end "tosproget"?

6

Hvad er en tosproget?

- Men hverken *minoritetssproglig* eller *tosproget* dner som betegnelse for grupper der er defineret
    - Etnisk
    - Kulturelt
    - Socioøkonomisk
- } Ikke-vestlige indvandrere og efterkommere
- Og dog, kunne vi ikke bare kalde andre med to sprog noget andet end "tosprogede"?

7

Hvad er en tosproget?

Forsøg på sproglig (lingvistisk) definition

- "Native-like control over two languages"
Bloomfield (1933)
  - Få tosprogede opfylder dette
- Tosprogethed er regelmæssig brug af to (eller flere) sprog, og tosprogede er de personer der behøver og bruger to (eller flere) sprog i hverdagen (Grosjean 1992)
  - Men hvordan definere *hverdagen*?

8

Hvad er en tosproget?

Typer af tosprogethed

- *Simultant* vs. *sekventielt* tosprogede (</> 3 år)
  - Simultant tosprogede har to førstesprog
- *Tidligt* (før pubertet) vs. *sent* tosprogede
- *Primær* vs. *sekundær* tosprogethed
  - Primær: lærer i "naturlige omgivelser"
  - Sekundær: lærer i skolen, formel indlæring

9

Typiske tosprogede

	Tidligt tosproget	Sent tosproget
Simultant	Forældre taler forskellige sprog	÷
Sekventielt Primær	Forældre samme sprog, familien i andet land	Voksen flytter til andet land
Sekventielt Sekundær	To sprog i et land fx Belgien, Spanien, Indien	Voksen der har studeret sprog. DIG?

Typiske tosprogede

	Tidligt tosproget	Sent tosproget
Simultant	Forældre taler forskellige sprog	÷
Sekventielt Primær	Forældre samme sprog, familien i andet land	Voksen flytter til andet land
Sekventielt Sekundær	To sprog i et land fx Belgien, Spanien, Indien	Voksen der har studeret sprog. DIG?

Hvor god kan man blive til at tale to sprog?

- Otto Jespersen: Tosprogede har ikke ordentligt sprog og har kognitive mangler
- Udbredt opfattelse: to sprog forvirrer

Hvor god? Sproglyde

Perception: Tre forskellige mønstre afh. af lyd

1. Ingen perceptions-problemer (Burns et al. 2007)
  2. Små forsinkelser som indhentes (Bosch & Sebastián-Gallés, 2003)
  3. Blivende nedsat perception (Sundara et al., 2006).
- Hvorfor forsinkelser?
    - Tosprogede skal lære flere lyde
    - En lyd på det ene sprog ligner en lyd på det andet, men dog forskelle
    - For sekventielt tosprogede: to lyde i andetsproget ligner hinanden

13

Hvor god? Sproglyde – sekventielt tosprogede

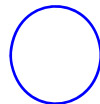
- Undersøgelse af engelsk udtale (Flege et al., 1999)
- 240 koreanske immigranter i USA
  - Immigreret i forskellig alder (1-23 år)
- Indtalte bestemte engelske sætninger og koreanske sætninger
- Kontrolgrupper: Engelsk og koreansk etsprogede
- Udtale vurderet af et to lytter-paneler: engelsk og koreansk

14

Hvor god? Sproglyde

Engelsk udtale

Sent tosprogede har
dårlig engelsk udtale

Tidlig teenage tosprogede
har mellem-god engelsk
udtale

Tidligt tosprogede har god
engelsk udtale. Men få på
niveau med kontrolgruppe

15

Hvor god? Sproglyde

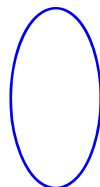
Koreansk udtale

Det omvendte mønster i
forhold til engelsk

Sent tosprogede har god
koreansk udtale

Tidlig teenage tosprogede
har mellem-god koreansk
udtale

Tidligt tosprogede har
dårlig L1 koreansk udtale.

16

Hvor god? Sproglyde

Konklusion på sproglyde

- Tidligt tosprogede får god men oftest ikke helt accent-fri udtale af L2
- Til gengæld stærk accent i L1
- Tidlig teenage tosprogede får mild accent i begge sprog

17

Hvor god? Grammatik

To hypoteser om simultant tosprogede

- ~~*Unitary hypothesis*: tosprogede blander sprog i starten: tyder på et fusioneret grammatisk system – først senere to~~
- *Separate development*: Undersøgelser tyder på separat udvikling af to systemer. Fx kommer udviklinger i bøjningssystemerne ikke samtidig i de to sprog (Paradise & Genesee, 1996)

18

Sprogudvikling – grammatik

- Hvis barnet tidligt udvikler to separate systemer, hvor kommer så den ”afvigende” sprogbrug fra? Svar: *Interferens*
  - I’ll hang the picture up
  - Jeg hænger billedet op
  - I’ll hang up the picture
  - *Jeg hænger op billedet
- Interferens når overfladestrukturen i to sprogsystemer er meget ens

19

Hvor god? Grammatik

- For sekventielt tosprogede er situationen anderledes:
  - Har grammatisk system i forvejen
  - Ved hvad sprog er
  - Muligvis periode hvor L2 afhænger af L1 (mellemsprog)
- Undersøgelser tyder ikke på grammatiske problemer for tidligt tosprogede

20

Hvor god? Ordforråd

Udfordring for tosprogede: lære to ordforråd

- Ikke overraskende: udvikling går langsommere for tosprogede end etsprogede
- Mindre ordforråd i hvert sprog end etsprogede

21

Ordforråd i hvert sprog: 2

Dansk etsproget	dansk-engelsk tosproget	engelsk etsproget
cykel	cykel --	bike
stok	-- cane	cane
næse	næse nose	nose

22

Samlet ordforråd: 4 ord

Dansk
etsproget

cykel

stok

næse

dansk-engelsk
tosproget

cykel --

-- cane

næse nose

engelsk
etsproget

bike

cane

nose

23

Konceptuelt ordforråd: 3 ord

Dansk
etsproget

cykel

stok

næse

dansk-engelsk
tosproget

engelsk
etsproget

bike

cane

nose

24

Sproglig udvikling – ordforråd

Udfordring for tosprogede: lære *to* ordforråd

- Ikke overraskende: udvikling går langsommere for tosprogede end etsprogede
- Mindre ordforråd i hvert sprog end etsprogede
- Men større *samlet* ordforråd end etsprogede
- Samme *konceptuelle* ordforråd

(Junker & Stockman, 2002; Oller, et al., 2007; Pearson et al., 1993)

25

Konceptuelt ordforråd

(Graf slettet af hensyn til copyright)

Graf illustrerede pointe på foregående slide

(Junker &
Stockman,
2002) 26

Hvor god? Ordforråd

Hvorfor langsommere udvikling af ordforråd i hvert sprog?

1. Begrænset neural hardware?
  2. Mindre kvantitativt input på hvert sprog?
  3. Sprog relateret til forskellige kontekster?
    - L1: *paletkniv, hovedpudebetræk, at skufle*
    - L2: *kvadratrod, indholdsfortegnelse, eftersidning*
    - L1 + L2: *cykel, vejrudsigt, opdage*
- Måske både 1, 2, og 3

27

Sproglig udvikling – ordforråd

- Tosprogede haler ind på etsprogede i løbet af skoletiden, men stadig ikke på niveau i 5. klasse (Cobo-Lewis et al., 2002).
- Problemer
  - "Moving target"
  - Udvikle både L2 og L1
- Dårlig udvikling af L1 fremmer måske udvikling af L2 ordforråd (Golberg, et al. 2008).

28

Sproglig udvikling – ordforråd

(Graf slettet af hensyn til copyright)

Viser at tosprogede med ringe mulighed for at bruge L1 udvikler L2 ordforråd til samme gennemsnitlige niveau som etsprogede. Pointe: Men ikke nødvendigvis bedre sprogbrugere og bedre i skolen af den grund.

Tosprogedes udvikling i receptivt ordforråd ("PPVT AGE") fra 4. til 7. år sammenholdt med etsproget norm for deres alder (AGE) (Golberg et al., 2008)

29

Sproglig udvikling – ordforråd

- Også *kvalitative* forskelle på et- og tosprogede
"Flaske" eller "dunk"?

30

Sproglig udvikling – ordforråd

- Også *kvalitative* forskelle på et- og tosprogede
"Flaske" eller "dunk"?

Sprog A

31

Sproglig udvikling – ordforråd

- Også *kvalitative* forskelle på et- og tosprogede
"Flaske" eller "dunk"?

Sprog B

32

Sproglig udvikling – ordforråd

- Også *kvalitative* forskelle på et- og tosprogede
”Flaske” eller ”dunk”?

A-B tosproget

33

Sproglig udvikling – ordforråd

- Også *kvalitative* forskelle på et- og tosprogede
”Flaske” eller ”dunk”?

A-B tosproget

34

Sproglig udvikling – ordforråd

- Også *kvalitative* forskelle på et- og tosprogede
”Flaske” eller ”dunk”?

A-B tosproget

Ameel et al.,
2005

35

Hvor god kan man blive?

- Sproglyd
  - Små forsinkelser, nogle overkommes, andre bliver
  - To separate lydssystemer, men interaktioner
  - Ofte accent i enten det ene eller i begge sprog
- Grammatik
  - To separate systemer – kan interagere
- Ordforråd
  - Specifikt ordforråd: tosprogede < etsprogede
  - Totalt ordforråd: tosprogede > etsprogede
  - Konceptuelt ordforråd: tosprogede = etsprogede
  - Mindre kvalitative forskelle

36

- Hvad har betydning for tosprogedes sproglige udvikling?

37

Hvad har betydning?

- Sekventielt vs. simultant?

38

Grafer

(Grafer slettet af hensyn til copyright.)

Viser at simultant tosprogede i begyndelsen har et forspring (ikke overraskende) men forskellen mindskes gennem skoletiden

39

Hvad har betydning?

- Socioøkonomisk status?

40

Grafer

(Grafer slettet af hensyn til copyright.)

Viser tosprogede ikke må tages over én kam. Mange grupper af tosprogede klarer sig lige så godt som etsprogede i uddannelsessystemet. Tyder på at andre faktorer end tosprogethed er vigtige

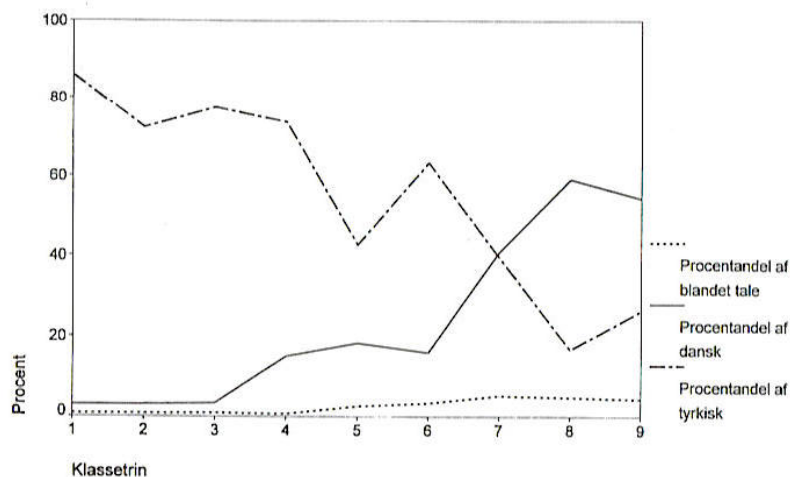
41

Sprogvalg og sproglig dominans

- Tosprogede ender ofte med helt eller delvis at vælge majoritetssproget afhængigt af det sproglige miljø: etsproget eller tosproget miljø
- Etsproget miljø (bortset fra familien)
  - Taler næsten udelukkende majoritetssproget (fx en dansk-spansk tosproget i Danmark)
  - Moren tiltaler på spansk, barnet svarer på dansk
- Tosproget miljø
  - Den tosprogede kodeskifter mellem sprogene
  - Men taler typisk majoritetssproget mere og mere

42

Esdahl (2001)

Figur 1: Kodevalg. Udvikling i gennemsnitlig procentandel af ytringer med udvalgte kodevalg (tyrkisk, dansk og blandet tale) fordelt på klassetrin.

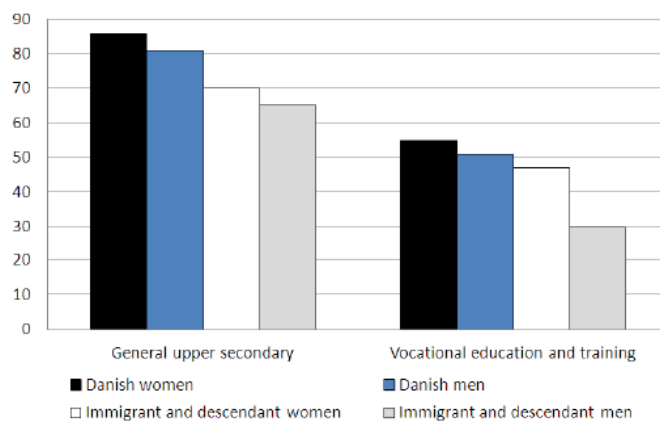
Hvorfor teste tosprogede?

- SLI, afasi, dysfonologi osv. også hos tosprogede
  - Udfordring: skelne tidlig fase i dansktilegnelse fra særlige sproglige problemer
- PISA: 50% ikke-vestlige indvandrere og efterkommere læser for dårligt
- OECD: Immigrant-baggrund = mindre chance for uddannelse

OECD, 2010

Figure 1.7. Completion rates in upper secondary education

By immigrant status and gender (2005)

45

Hvordan teste tosprogede?

- Basale krav til en test:
  - Vurdere børn på lige vilkår
  - Validitet: måler det den skal måle
  - Reliabilitet: måler det samme hver gang

46

Hvordan teste tosprogede?

- Optimalt teste barnet på begge sprog
  - Vanskeligt og resursekrævende (ca. 200 sprog i dk)
- Variabler: år med dansk, % brug, socøkon., kultur, flygtningetraumer...

47

Vis hvad du kan

(Undervisningsmin.)

- Tidskrævende
- Afhængig af den der udfører testen
- Ukendt validitet
- Ukendt reliabilitet
- Ikke udarbejdet til at afdække specialpædagogiske behov eller funktionsnedsættelser

48

Vis hvad du kan - vejledning

- ” Sprogscreeningsmaterialet er udformet således, at det kan give et billede af centrale træk i det tosprogede barns sprogfærdighed på dansk. Der lægges ikke op til en grundig udredning af barnets samlede sproglige kompetencer...”
- ”Der er tale om et øjebliksbillede, hvor faktorer som emnevalg, deltagernes relation og kendskab til hinanden og deres opfattelse af situationen og formålet også spiller ind”

49

Vis hvad du kan - kvalitativ

- *Hvordan har barnets sprogtilegnelse været (pludret, sen/hurtig til at sige de første ord)? Svarmulighed: Ja/nej + fri tekst (4-5 år) eller fri tekst (3 år)*
- *Forstår og kender barnet mange ord på modersmålet? Svarmulighed: Ja/Nej + fri tekst*
- *Forstår og kender barnet mange ord på dansk? Svarmulighed: Fri tekst*
- *Taler barnet i sætninger/flere ord i sammenhæng på modersmålet/modersmålene? (Hvordan spørger barnet for eksempel om mælk?) Svarmulighed: Ja/Nej + fri tekst*

50

Soc.ministeriets nye materiale

- Dorthe Bleses – lektor, SDU
- Werner Vach – prof. i statistik
- Philip Dale – professor, leder af Speech/Hearing Sci, Univ. New Mexico, Main editor for Journal of Child Language
- Sheena Reilly, professor, director of Speech Path. Univ. Melbourne
- Jarrad Lum, psykolog, lektor, SDU og Deakin Univ., School of Psychology
- Gunna Funder, ph.d. fra Center for Mellemøststudier, SDU, nu VUC Fyn
- Anders Højen, lektor, SDU

51

Soc.ministeriets nye materiale

- Afprøvet i tre pilottests, 199 børn i pilot 3
  - Tests justeret eller kasseret (scores forkert, ikke normal-distribution af score mm)
  - Høj intern validitet (deltest korrelerer)
  - Høj ekstern validitet (korrelerer med andre tests – Reynell, Peabody, Viborg, Sproglig test 1)
- Normeres i øjeblikket på flere tusind et- og tosprogede

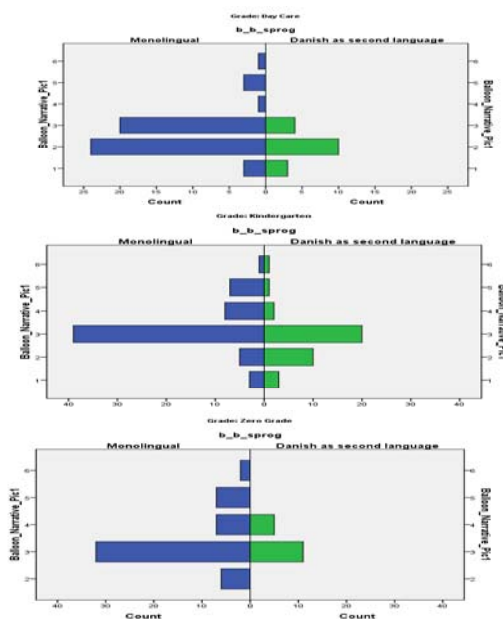
52

Eksempel

- Eksempel på analyse af resultater fra pilot test af narrativ test

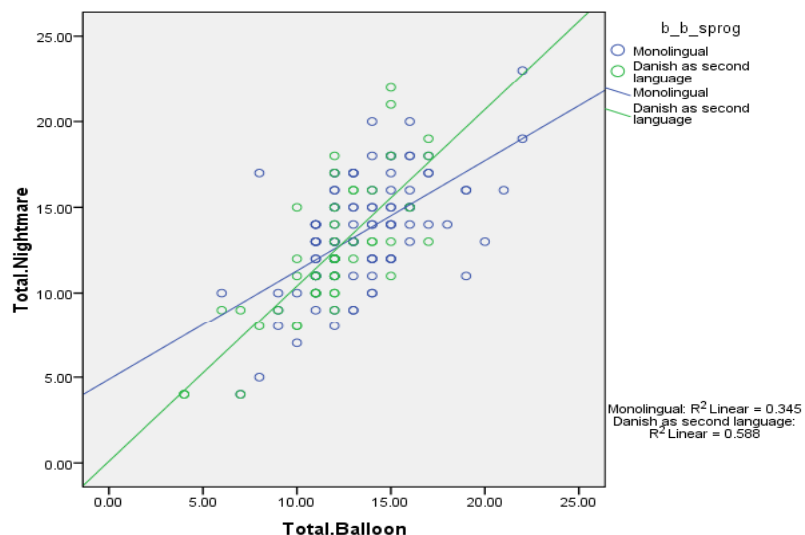
53

Distribution of scores reported by grade and language status: Balloon Narrative Picture 1

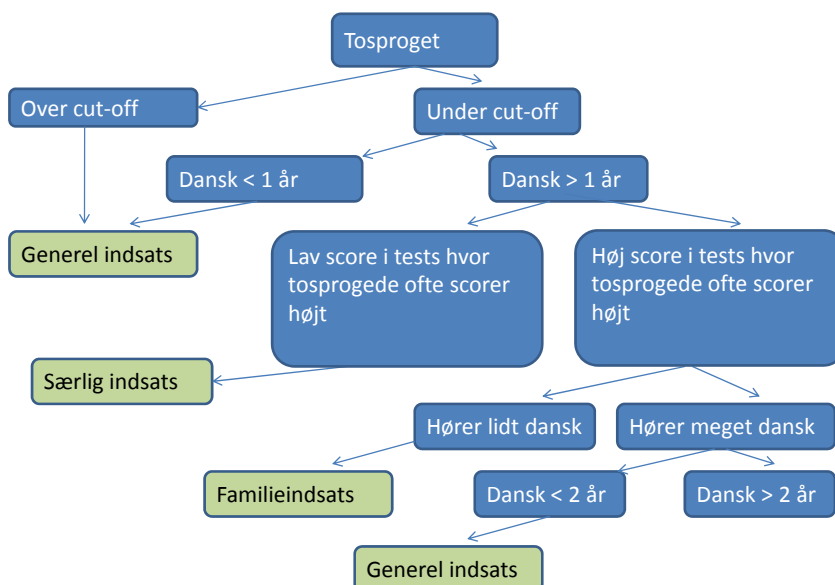

54

Correlation between Balloon and Nightmare Story

Eksempel på hvordan man kan tage højde for tosprogethed i tolkning af resultater i forhold til etsproget norm

Litteratur

- Ameel, E., Storms, G., Malt, B. C., & Sloman, S. A. (2005). How bilinguals solve the naming problem. *Journal of Memory and Language*, 53, 60-80.
- Bialystok, E., Craik, F. I. M. & Klein, R. (2004). Bilingualism, aging, and cognitive control: Evidence from the Simon task. *Psychology and Aging*, 19 (2), 290-303.
- Bialystok, E. (2005). Consequences of bilingualism for cognitive development. In J. F. Kroll & A. M. B. De Groot (Eds.), *Handbook of Bilingualism*. Oxford: University Press..
- Bleses, D., & Højen, A. (2009). Tosprogethed - hvad er problemet? *Mål og Mæle*.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. London: George Allen & Unwin LTD
- Burns, T. C., Yoshida, K. A., Hill, K., & Werker, J. F. (2007). The development of phonetic representation in bilingual and monolingual infants. *Applied Psycholinguistics*, 28(3), 455-474.
- Cobo-Lewis, A. B., Pearson, B. Z., Eilers, R. E., & Umbel, V. C. (2002). Effects of bilingualism and bilingual education on oral and written English skills: A multifactor study of standardized test outcomes. In D. K. Oller & R. E. Eilers (Eds.), *Language and Literacy in Bilingual Children* (pp. 64-97). Clevedon: Multilingual Matters.
- Demie, F. (2001). Ethnic and gender differences in educational achievement and implications for school improvement strategies. *Educational Research*, 43(1), 91-106.
- Flege, J. E. (1995). Second language speech learning: Theory, findings, and problems. In W. Strange (Ed.), *Speech perception and linguistic experience: Issues in cross-language research* (pp. 233-277). Timonium, MD: York Press.
- Flege, J. E., Yeni-Komshian, G. H., & Liu, S. (1999). Age constraints on second-language acquisition. *Journal of Memory and Language*, 41(1), 78-104.
- Golberg, H., Paradis, J., & Crago, M. (2008). Lexical acquisition over time in minority first language children learning English as a second language. *Applied Psycholinguistics*, 29(1), 41-65.
- Grosjean, F. (1989). Neurolinguists, beware! The bilingual is not two monolinguals in one person. *Brain and Language*, 36, 3-15.
- Hazan, V., & Barrett, S. (2000). The development of phonemic categorization in children aged 6-12. *Journal of Phonetics*, 28, 377-396.

57

Litteratur

- Højen, A., & Bleses, D. (2010). Etsprogede og tosprogede med og uden sprogproblemer. Retrieved 01/30, 2010, from <http://sprogmuuseet.dk/sprogtilegnelse/etsprogede-og-tosprogede-med-og-uden-sprogproblemer/>
- Jespersen, O. (1941). *Sproget: Barnet, Kvinden, Slægten*. København: Gyldendal.
- Junker, D. A., & Stockman, I. J. (2002). Expressive vocabulary of German-English bilingual toddlers. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 11(4), 381-394.
- Juul, H. (2008). *Sproglige færdigheder i børnehaveklassen – en sammenligning af årgang 2004 og 2007*. Københavns Universitet: Center for Læseforskning.
- Lutz, A. (2007). Barriers to high-school completion among immigrant and later-generation Latinos in the USA - Language, ethnicity and socioeconomic status. *Ethnicities*, 7(3), 323-342.
- Oller, D. K., Pearson, B. Z., & Cobo-Lewis, A. B. (2007). Profile effects in early bilingual language and literacy. *Applied Psycholinguistics*, 28(2), 191-230.
- Paradise, J., & Genesee, F. (1996). Syntactic acquisition in bilingual children: Autonomos or interdependent? *Studies in Second Language Acquisition*, 18, 1-25.
- Pearson, B. Z., Fernández, S. C. & Oller, D. K. (1993). Lexical development in bilingual infants and toddlers: Comparison to monolingual norms. *Lang. Learn.*, 43, 93-120.
- Piske, T., MacKay, I. R. A., & Flege, J. E. (2001). Factors affecting degree of foreign accent in an L2: a review. *Journal of Phonetics*, 29(2), 191-215.
- Sundara, M., Polka, L., & Genesee, F. (2006). Language-experience facilitates discrimination of vertical bar d-partial derivative vertical bar in monolingual and bilingual acquisition of English. *Cognition*, 100(2), 369-388.
- Yeni-Komshian, G. H., Flege, J. E., & Liu, S. (2000). Pronunciation proficiency in the first and second languages of Korean-English bilinguals. *Bilingualism: Language and Cognition*, 3(2), 131-149.

58